

HANDLEIDING VOOR HET OPSTELLEN VAN PEILAFSPRAKEN IN KUSTPOLDERS

MEI 2005

1. INLEIDING

1.1. Kader

De ad hoc werkgroep 'Handleiding peilafspraken Kustpolders' is één van de twee deelbekenoverschrijdende werkgroepen¹ die zijn opgericht in het kader van de opmaak van de waterhuishoudingsplannen voor de 5 deelbekkens gesitueerd in de West-Vlaamse Kustpolders² en ook voor de Zuidijzerpolder.

De waterhuishoudingsplannen worden opgesteld in uitvoering van het Subsidiebesluit van 18/1/2002 dat aan Polders en Wateringen de mogelijkheid verleent subsidies aan te vragen voor infrastructuurwerken gericht op het waterkwantiteitsbeheer, mits hiervoor een onderbouwing is gebeurd in een goedgekeurd waterhuishoudingsplan. Deze onderbouwing zal uiteraard rekening dienen te houden met de doelstellingen en principes van het Decreet Integraal Waterbeleid³.

De waterhuishoudingsplannen worden opgesteld conform de Code van Goede Praktijk voor Duurzaam Lokaal Waterbeleid. Hierin zijn een aantal stappen voorzien. Tot op heden zijn de eerste vier stappen voltooid (Projectorganisatie, Doelstellingennota, Inventarisatie en Diagnose) en bevindt het planproces zich in de fase van de 'Oplossingsscenario's'. Tegen eind dit jaar moet ook de laatste stap zijn doorlopen (stap 6: Keuze, prioritering en planning).

1.2. Aanleiding werkgroep 'peilafspraken'

Centraal in het takenpakket van de Polders staat de zorg voor de waterbeheersing. De Polders regelen de waterpeilen in de polderwaterlopen van 1ste, 2de en 3de categorie en in de niet geklasseerde waterlopen.

Aan het vastleggen van de na te streven waterpeilen ligt een afweging van belangen ten grondslag. De belangen hangen in sterke mate samen met de vormen van grondgebruik en watergebruik. Daarbij kan gedacht worden aan bijvoorbeeld landbouw, bebouwing, natuur, viswater en recreatie. Het waterpeil dient zodanig geregeld te worden dat wateroverlast vermeden wordt en voor iedere grondbestemming een zo gunstig mogelijk waterregime bekomen wordt.

Het gevoerde peilbeheer heeft dus belang voor verschillende sectoren en tal van actoren zijn er uiteindelijk bij betrokken. In de praktijk wordt echter vastgesteld dat een aantal actoren weinig begrip hebben voor het gevoerde peilbeheer. Vaak heeft dit te maken met gebrek aan inzicht in de complexiteit van waterpeilbeheersing in kustpolders. Meer communicatie over het gevoerde peilbeheer kan ongetwijfeld bijdragen aan een betere verstandhouding. Het maken van peilafspraken zou daarom zeer nuttig zijn.

¹ De andere ad hoc werkgroep handelt over inrichting en onderhoud van polderwaterlopen.

² Deelbekkens van de Zwinstreek, Oudlandpolder Blankenberge, Gistel-Ambacht, Veurne-Ambacht en De Moeren.

³ Decreet Integraal Waterbeleid van 18/7/2003.

In de doelstellingsnota werden betreffende waterbeheersing en waterafvoer concreet volgende doelstellingen geformuleerd:

- maken van min of meer gebiedsdekkende peilafspraken en optimalisatie van de waterbeheersing en het integrale karakter ervan in het kader van de peilafspraken;
- opmaak van een handleiding voor het opstellen van peilafspraken, indien mogelijk in samenwerking met de verschillende kustpolders.

De deelbekkenoverschrijdende ad hoc werkgroep “peilafspraken” werd dan ook in het leven geroepen ter invulling van deze laatste doelstelling.

1.3. Nut van een handleiding ‘peilafspraken’

De opmaak van een handleiding ‘peilafspraken’ is nuttig omwille van volgende redenen:

- peilafspraken worden beschouwd als een belangrijk instrument in het kader van de implementatie van integraal waterbeheer in poldergebieden;
- de ervaring met dit instrument is in Vlaanderen zeer beperkt; er bestaat geen algemeen aanvaarde gestructureerde werkwijze om te komen tot peilafspraken;
- er zijn talrijke onduidelijkheden met betrekking tot de gehanteerde terminologie inzake peilen en peilafspraken;
- een handleiding dient duidelijkheid te brengen in deze materie en op deze wijze de bevoegde polderbesturen een kader en richtlijnen aan te reiken waarmee zij gebieds-specifieke peilafspraken kunnen maken;
- naar derden toe kan de handleiding meer inzicht verschaffen in de complexiteit van de waterbeheersingsproblematiek in kustpolders en aldus bijdragen tot een vlottere dialoog tussen diverse betrokken partijen.

1.4. Werkwijze

De handleiding wordt opgesteld door WES. Tussentijdse versies worden voorgelegd aan en besproken via twee werkgroepvergaderingen (eerste vergadering op 31 januari, tweede vergadering op 13 april).

Informatie omtrent het thema werd verkregen op basis van:

- gesprekken met de ontvanger-griffiers van de betrokken polderbesturen;
- een gesprek met het Waterschap Zeeuws-Vlaanderen (Frans Maenhout en Bram Deceuninck) en uit de ter beschikking gestelde toelichtingsnota’s (input vanuit ervaringen in Nederland);
- het artikel “De berekening van opbrengstverliezen door vernatting” van Hendrik Vermeulen, Vlaamse Landmaatschappij (nuttige informatie rond vergoedingssystemen).

1.5. Samenstelling van de werkgroep

De samenstelling van de werkgroep is de volgende:

Naam	Voornaam	Organisatie	Functie
Vancraeynest	Dirk	Zwin-Polder	ontvanger-griffier
Vandepitte	Jean	Zwin-Polder	dijkgraaf
Demeyere	Daniël	Nieuwe Polder van Blankenberge	ontvanger-griffier
Demeyere	Geert	Nieuwe Polder van Blankenberge	dijkgraaf
Sinnaeve	Hilaire	Groote West-Polder	ontvanger-griffier
Vermander	Pol	Groote West-Polder	dijkgraaf
Pyra	Frans	Polder Vladslo-Ambacht	ontvanger-griffier
Vanheule	José	Polder Vladslo-Ambacht	dijkgraaf
Pylyser	Hendrik	Polder Noordwatering Veurne	ontvanger-griffier
Depotter	Elie	Polder Noordwatering Veurne	dijkgraaf
Blieck	Johan	Polder De Moeren	ontvanger-griffier
Pattou	Ignace	Polder De Moeren	dijkgraaf
Schaut	Roland	Zuidijzerpolder	adjunct-dijkgraaf
Lagrou	Ines	Zuidijzerpolder	ontvanger-griffier
Casteleyn	Jef	Dienst Waterlopen Provincie West-Vlaanderen	diensthooft
Desaever	Jan	Dienst Waterlopen Provincie West-Vlaanderen	
Mares	Glenn	Dienst Waterlopen Provincie West-Vlaanderen	
De Leeuw	Mieke	Dienst Waterlopen Provincie West-Vlaanderen	
Vanden Bulcke	Mathias	AMINAL afdeling Water West-Vlaanderen	planningsverantwoordelijke bekken Brugse Polders
Dehaene	Lieven	AMINAL afdeling Water West-Vlaanderen	planningsverantwoordelijke IJzerbekken
Godderis	Wilfried	AMINAL afdeling Natuur West-Vlaanderen	diensthooft
Pauwels	Wim	AMINAL afdeling Natuur West-Vlaanderen	
Vermeulen	Hendrik	VLM	
Tack	Ann	wvi	
Lammerant	Johan	WES	afdelingshooft milieu en natuurbeleid
Heirman	Sofie	WES	
Breugelmans	Maaïke	WES	

2. STRUCTUUR VAN DE HANDLEIDING

De handleiding behandelt verschillende aspecten van het peilbeheer en kan opgedeeld worden in drie delen:

- deel 1: Principes van peilbeheer in de kustpolders;
- deel 2: Ervaringen inzake peilafspraken;
- deel 3: Handleiding peilafspraken.

Deel 1 “Principes van peilbeheer in de kustpolders”

Hierin worden de principes waarop het peilbeheer in de kustpolders is gebaseerd, uiteengezet zodat de diverse betrokken partijen hierin een beter inzicht krijgen. Dit gedeelte kan, mits een gebiedsspecifieke invulling, ter onderbouwing mee opgenomen worden in het peilbesluit. Dit deel is tevens nuttig ten behoeve van andere betrokken en/of geïnteresseerde partijen.

Deel 2 “Ervaringen uit Vlaanderen en Nederland” geeft een beknopt overzicht van een aantal ervaringen uit Vlaanderen en Nederland met betrekking tot het maken van peilafspraken en de concrete implementatie hiervan. In het bijzonder wordt kort aangegeven waar men in de Vlaamse kustpolders reeds enige ervaring heeft met peilafspraken.

Deel 3 “Voorstellen aangaande het afsprakenkader met betrekking tot waterpeilen” is vooral gericht naar de Polders zelf. De verschillende mogelijkheden voor peilafspraken worden daarin op een rijtje gezet samen met een beschrijving van bv. de toepasbaarheid, de effecten, voor- en nadelen... De Polders hebben zodoende de mogelijkheid gefundeerde keuzes te maken bij het vastleggen van peilafspraken.

3. HANDLEIDING

3.1. Principes van peilbeheer in de kustpolders

Het peilbeheer in de kustpolders is de bevoegdheid van de Polders. Algemeen uitgangspunt van het peilbeheer is het zo goed mogelijk handhaven van een waterpeil aangepast aan het gebied in functie van de bescherming van het gebied tegen wateroverlast en in functie van de verwachtingen van de verschillende betrokken sectoren.

In dit hoofdstuk willen we aan de hand van de basisprincipes van waterbeheersing in de kustpolders, het peilbeheer toegepast door de Polders toelichten. Daarnaast worden ook de probleemsituaties opgesomd. Dit kan het besef aanscherpen dat soms moeilijke keuzes gemaakt moeten worden. Een goed inzicht in deze principes en de complexiteit van het waterbeheer in poldergebieden is immers essentieel vooraleer voorstellen worden geformuleerd inzake peilafspraken. Bovendien kan deze toelichting naar betrokkenen en/of geïnteresseerden de huidige werkwijze en de genomen keuzes verduidelijken en verantwoorden.

Tenslotte worden ook een aantal aandachtspunten voor een toekomstig peilbeheer aangehaald, met name aandacht voor een meer multifunctioneel peilbeheer en daaraan gekoppeld een meer verfijnd peilbeheer.

3.1.1. Huidige peilbeheer van de Polders

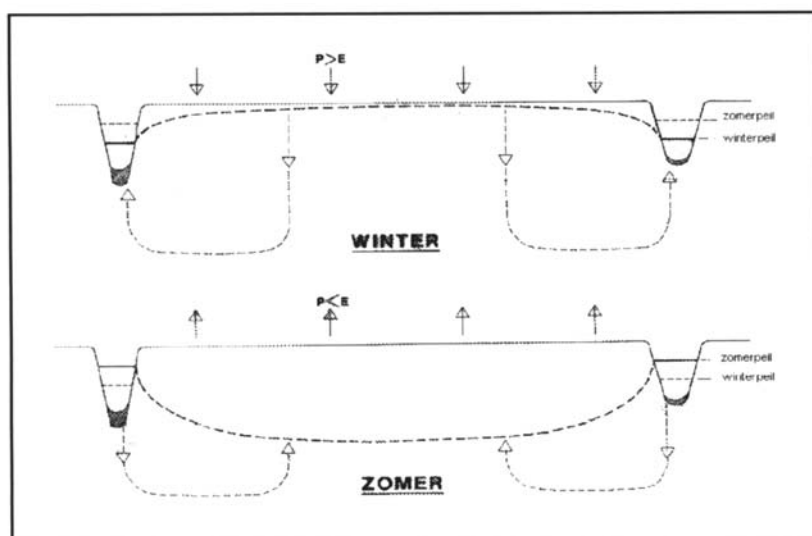
Vooraf dient duidelijk te worden gesteld dat poldergebieden door de mens gecreëerde gebieden zijn en dus van oudsher een semi-natuurlijk karakter hebben. Naast talrijke restanten van natuurlijke krekens bestaat het waterlopenstelsel uitsluitend uit kunstmatige waterlopen. Een herstel van de natuurlijke situatie is in poldergebieden bijgevolg niet aan de orde tenzij wordt overgegaan tot ontpoldering. Dit belet niet dat in een aantal gevallen gestreefd kan worden naar hogere natuurwaarden.

3.1.1.1. Algemene principes

Algemeen gezien wordt in de **winter** een **lager peil** aangehouden dan in de zomer. In de winter wordt het peil kunstmatig laag gehouden om steeds voldoende bergingscapaciteit beschikbaar te hebben in geval van extreme neerslag (**buffer**). Daarnaast zijn lagere peilen in het voor- en najaar ook gunstig voor de landbouw (zie verder). In de **zomer** wordt er daarentegen een **hoger waterpeil** nagestreefd. Op die manier blijft er voldoende zoet water beschikbaar voor gewasproductie, als drinkwatervoorziening voor het vee en om **verdroging en verzilting** tegen te gaan.

Dit basisprincipe van het peilbeheer in de polder, namelijk “waterlopen drainerend in de winter, irrigierend in de zomer” wordt voorgesteld in onderstaande figuur. Door de seizoensbepaalde afwisseling tussen drainage en irrigatie varieert de stroomrichting soms in de loop van het jaar (afwatering-bevloeiing).

Figuur 1
Typische relatie tussen grondwaterpeil en oppervlaktewaterpeil in vlakke, laaggelegen gebieden

Het besproken basisprincipe (lagere winterpeilen, hogere zomerpeilen) is gebaseerd op de basisdoelstelling van de Polders, namelijk een peilbeheer voeren dat bescherming biedt tegen wateroverlast (goed bufferbeheer) en voorkomt dat droogte en verzilting optreden. Het garanderen van de **veiligheid** en het voorkomen van schade primeert voor de Polders. In dat opzicht tracht men ook **economische schade** voor de landbouwbedrijven te vermijden. Het gevoerde peilbeheer is daarom ook zo goed mogelijk in overeenstemming met een optimale landbouwuitbating.

Voor een optimale landbouwuitbating is in het voor- en najaar een voldoende droge grond gewenst zodat bodembewerkingen mogelijk zijn en optimale groei-omstandigheden worden gecreëerd (voorjaar). In de zomerperiode moet de grond echter voldoende nat zijn om watertekorten te vermijden. Theoretisch zou er dus vanuit landbouwstandpunt gestreefd moeten worden naar voldoende diepe grondwaterstanden in het voorjaar. Dit gaat echter ook samen met diepere grondwaterstand in de zomer, wat aanleiding kan geven tot droogte. Per bodemtype en per gewas bestaat er dan ook een optimale grondwaterstand in het voorjaar die het resultaat is van een afweging tussen het voordeel van een vroegtijdige aanvang van de periode van landbouwgebruik en het nadeel van de droogteschade die later in het seizoen optreedt.

Praktisch gezien komt de optimale grondwaterstand tot stand door het slootpeil van het oppervlaktewater en de draindiepte in combinatie met de sloot- en drainafstand. Een nauwkeurige regeling van het slootpeil (peilbeheer) leidt dan tot de gewenste grondwaterstanden voor de landbouw.

3.1.1.2. Afwatering in de winter

De polderstreek wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van talrijke waterlopen. Deze waterlopen zijn in de meeste gevallen kunstmatig van oorsprong en hebben een klein bodemverhang. Naast een afwateringsfunctie hebben de polderwaterlopen een belangrijke bufferfunctie. De poldergebieden liggen immers beneden het hoogwaterpeil van de zee en moeten dus kunstmatig droog gehouden worden. De afwatering van de polders gebeurt grotendeels door middel van gravitaire, getijgebonden lozing op zee, soms rechtstreeks, soms via een kanaal (Leopoldkanaal, Kanaal Gent-Oostende,...). Het overtollige water wordt naar zee afgevoerd door het openen van de uitwateringssluizen bij laag tij. Bij opkomend tij worden de sluisen opnieuw gesloten. Op die manier kan het water slechts enkele uren per etmaal in zee worden geloosd. Daarenboven worden deze lozingsperioden soms ingekort omdat het zeewaterpeil bij harde noordwestenwind hoger wordt opgestuwd. Treedt er terzelfdertijd dood tij op dan is de lozingscapaciteit op zee minimaal. Bij dood tij is het verschil in zeepeil tussen eb en vloed minimaal. Het ebpeil is bijgevolg hoger dan normaal waardoor de lozingsperiode (periode waarin zeepeil lager is dan peil in waterlopen) zeer beperkt is. Buiten de lozingsperiode moet het water geborgen worden in het waterlopenstelsel.

Drie verschillende situaties betreffende de afwatering kunnen gedefinieerd worden. In sommige gebieden gebeurt de afwatering uitsluitend **getijgebonden**. Andere gebieden beschikken over **noodpompen** die in uitzonderlijke situaties ingezet kunnen worden ter ondersteuning van de gravitaire afwatering. Het kan gaan om mobiele noodpompen (=verplaatsbaar) dewelke in geval van nood ter plekke worden gebracht. Vaak gaat het echter om vaste pompgemalen die in geval van nood steeds kunnen ingeschakeld worden. Noodpompen beschikken meestal over een hoge pompcapaciteit (grote investeringskost) maar worden slechts beperkt ingeschakeld (beperkte werkingskost). Soms dienen deze pompen uitsluitend voor de waterbeheersing binnen een beperkt lagergelegen gebied. In andere gevallen reguleren ze de afwatering binnen een volledig stroomgebied (bvb. Veurne-Ambachtgemaal, pomp op Ronselaerebeek). Deze laatste zijn logischerwijze gelegen aan het uitwateringspunt van een stroomgebied. Tenslotte bestaat er de mogelijkheid **vaste pompen standaard** in te schakelen in de afwatering (dwz. geen gravitaire afwatering). Dit gebeurt enkel in (kleinere) zeer laaggelegen gebieden in de Vlaamse kustpolders (bijvoorbeeld de Binnenmoeren, bemalingsgebieden De Katte, De Steger,...). In dit geval hebben de pompen over het algemeen een lagere capaciteit (beperkte investeringskost) maar werken ze vaker (hoge werkings- en onderhoudskost) waardoor er een stabielere peilregime wordt bekomen. In Tabel 1 staat voor elk deelbekken de afwateringswijze beknopt beschreven.

Naast de pompen wordt het waterpeil verder geregeld door verschillende stuwen, robotten, schuiven en sluisen. Over het algemeen worden deze beheerd door de Polder. Sommige zijn vlot te bedienen en laten een fijne regeling van de peilen toe. Veel oudere infrastructuur is echter moeilijk te bedienen (bvb. verwijderen van een schotbalk bij een naaldstuw is vrij arbeidsintensief en bij hoge waterpeilen moeilijk uit te voeren) en laat geen fijne regeling toe. Vernieuwing van infrastructuur vraagt echter zeer veel financiële middelen.

3.1.1.3. Bevloeiing in de zomer

Voor de bevloeiing van de polder in de zomer wordt water afgetapt vanuit de **kanalen** of eventueel **effluentwater van RWZI's** gebruikt en via een systeem van kleine kunstwerkjes verdeeld over de polder. Dit heeft tot gevolg dat in de zomer allemaal kleine gebiedjes ontstaan met een eigen peil. Daarbij verlaagt het waterpeil gradueel naarmate men verder van het aftappingspunt/inlaatpunt verwijderd is.

De bevloeiingsinfrastructuur wordt gevormd door verschillende inlaatpunten. In principe kan elk pompgemaal water inlaten.

In

Tabel 2 staat voor elk deelbekken de bevoeiingswijze beknopt beschreven.

De opstuwung in de zomer heeft een positief effect op de waterkwaliteit. In eerste instantie gaat het de verzilting van het oppervlaktewater tegen. Door het hogere waterpeil wordt bovendien opwarming van de waterkolom tegengegaan waardoor nadelige fysiocochemische reacties in het slib, die vissterfte kunnen veroorzaken, vermeden worden.

Tabel 1
Afwateringswijze in de verschillende deelbekkens

Deelbekken	Polder	Afwateringswijze
Zwinstreek	Zwin-Polder Nieuwe Hazegraspolder	De afwatering gebeurt getijgebonden via het Leopoldkanaal. In noodsituaties (piekdebieten) wordt gebruik gemaakt van mobiele noodpompen op de hoofdwaterlopen. Recent is het stroomgebied van de Ronselaerebeek voorzien van een pompgemaal (noodpomp).
Oudlandpolder Blankenberge Veurne-Ambacht	Nieuwe Polder van Blankenberge Polder Noordwatering Veurne	De afwatering gebeurt ofwel getijgebonden op de Noordzee ofwel uitsluitend door middel van pompgemalen (bemalingsgebieden De Steger, De Katte, Kwetshage-Paddegat). Er worden 3 verschillende stroomgebieden onderscheiden: - Nieuwpoort achterhaven: de getijgebonden afwatering in de achterhaven wordt ondersteund met bemaling (Veurne-Ambachtgemaal). Daarnaast worden een aantal kleine deelgebieden bemalen. - Nieuwpoort voorhaven: watert volledig getijgebonden af via het Langgeleed dat dan uitmondt in de voorhaven van Nieuwpoort. - Duinkerke: Het water van dit stroomgebied loopt via het Ringslot, Kanaal Nieuwpoort-Duinkerke en de Bergenvaart naar Duinkerke. Voor de afwatering van dit stroomgebied is de Polder volledig afhankelijk van het waterpeilbeheer in Frankrijk.
Gistel-Ambacht	- Groote West-Polder, Keygnaert Polder, Polder Ghistel-Oost-Overde-Waere, Sinte Catharina Polder, Snaeskerke Polder - Polder Vladslo-Ambacht - Zandvoordepolder	- Een aantal lager gelegen gebieden worden bemalen, maar voor het overige gebeurt de afwatering volledig getijgebonden. In de toekomst komt er een vaste noodpomp aan het uitwateringspunt van het Nieuw Bedelf -De afwatering gebeurt hoofdzakelijk getijgebonden. Er is slechts 1 pompgemaal voor een klein lagergelegen gebied. In de toekomst komt er een vaste noodpomp aan het uitwateringspunt (Kreek van Nieuwendamme). -De getijgebonden afwatering wordt aangevuld met noodbemaling ter hoogte van de sluisen op het Kamerlynckx-gewelf.
De Moeren	Polder De Moeren	Afwatering gebeurt door de zeer lage ligging van het gebied volledig door middel van pompgemalen. Voor de afwatering van dit stroomgebied is de Polder ook afhankelijk van het waterpeilbeheer in Frankrijk.
Delen van Blankaartbekken, Martjesvaart-Sint-Jansbeek, leperlee-Kemmelbeek en Heidebeek-Poperingevaart	Zuidijzerpolder	Het Blankaartbekken wordt bemalen via het pompgemaal op de Stenensluisvaart. De overige waterlopen wateren gravitair af naar de IJzer. Er zijn echter enkele uitzonderingen. Een ingedijkt gebied van 12 ha in Beveren nabij de IJzer wordt privaat bemalen. Het ingedijkte Noordhof (± 50 ha) in Vleteren nabij de Boezingegracht wordt sinds de jaren 1950 in functie van de landbouw bemalen. In het deelbekken Heidebeek-Poperingevaart wordt een gebied van ± 150 ha bemalen door 5 windmolens die geplaatst werden in het kader van de ruilverkaveling Stavele.

Tabel 2
Bevloeiingswijze in de verschillende deelbekkens

Deelbekken	Polder	Bevloeiingswijze
Zwinstreek	Zwin-Polder Nieuwe Hazegraspolder	Op het kanaal Gent-Oostende is een aftappingspunt voorzien dat water naar het Zijdelings Vaartje voert, vanwaar het verdeeld wordt over het gebied. Op de Damse Vaart zijn een vijftal aftappingspunten voorzien. Indien nodig wordt ook effluentwater van de RWZI Knokke gebruikt. Effluentwater van de RWZI Heist wordt momenteel nog niet gebruikt.
Oudlandpolder Blankenberge	Nieuwe Polder van Blankenberge	Er zijn 2 aftappingspunten op het kanaal Gent-Oostende (Speyen + Lisseweegse Vaart) voor de bevoeiing van een groot deel van het gebied. Daarnaast wordt via de Lisseweegse Vaart het effluentwater van de RWZI Brugge verspreid.
Veurne-Ambacht	Polder Noordwatering Veurne	Er zijn twee aftappingspunten op de IJzer en één aftappingspunt op de Lovaart. Daarnaast wordt het effluentwater van de RWZI Wulpen benut.
Gistel-Ambacht	- Groote West-Polder, Keygnaert Polder, Polder Ghistel-Oost-Over-de-Waere, Sinte Catharina Polder, Snaeskerke Polder - Polder Vladslo-Ambacht - Zandvoordepolder	- Er zijn diverse aftappingspunten op het kanaal Plassendale-Nieuwpoort, de Moerdijkvaart-Warevaart en de Bourgognevaart. - Er is 1 inlaatpunt op de IJzer. - Er is aanvoer van water vanuit het kanaal Plassendale-Nieuwpoort om het gebied te bevoeien (6 inlaatpunten). Via de Zomerloop wordt het water verdeeld over het gebied.
De Moeren	Polder De Moeren	In het gebied ten zuiden van de Kosterstraat wordt water ingelaten ter hoogte van het bemalingstation op de Bergenvaart nabij de Franse grens. Dit water vloeit via het 'Verbindingskanaal' naar het Ringslot. In het gebied ten noorden van de Kosterstraat wordt voor bevoeiing water ingelaten via het Ringslot. Een klein gebiedje kan momenteel niet bevoeid worden.
Delen van Blankaartbekken, Martjesvaart-Sint-Jansbeek, Ieperlee-Kemmelbeek en Heidebeek-Poperingevaart	Zuidijzerpolder	In drogere zomerperiodes is het soms nodig om water van de IJzer en/of van het Ieperleekanaal te laten binnenvloeiën. Ook kan water worden binnengelaten vanuit de Ieperlee (Let wel: Ieperlee is niet gelijk aan Ieperleekanaal!), de Kemmelbeek, de Poperingevaart en de Heidebeek.

3.1.1.4. Actief peilbeheer - Probleemsituaties

Een goed peilbeheer vraagt een permanente inspanning van de Polders. Het volstaat niet enkel het basisprincipe te volgen en twee maal per jaar peilen in te stellen zonder verdere opvolging. Het watersysteem is immers steeds onderhevig aan veranderingen, beïnvloed door weersomstandigheden, wateraanvoer van stroomopwaarts,... Daarom moet het peilbeheer **flexibel en dynamisch** zijn. De Polders voeren dan ook een actief peilbeheer en trachten zoveel mogelijk te anticiperen op te verwachten invloeden. Niettemin kunnen door onverwachte weersveranderingen probleemsituaties optreden.

In de **winter** is het van groot belang dat er voldoende **buffer** aanwezig is in de waterlopen. Niet alleen om water tijdelijk te bufferen zolang afvoer naar zee onmogelijk is (zie boven), maar ook om piekdebieten te kunnen opvangen. Deze piekdebieten bij zware neerslag worden veroorzaakt door een snelle aanvoer van hemelwater afstromend van verharde oppervlakten en in sommige gevallen ook door de snelle aanvoer van water uit stroomopwaartse hoger gelegen gebieden. Polderwaterlopen kunnen daarentegen niet zorgen voor een snelle waterafvoer door hun kleine bodemverhang, en hiermee gepaard gaande, de trage stroomsnelheid. De snelle aanvoer van water gecombineerd met een trage afvoer maakt voldoende buffercapaciteit noodzakelijk. Om deze buffer te creëren wanneer hij nodig is, moet voortdurend met de peilen 'gespeeld' worden. Verwacht men zware neerslag, dan wordt er preventief extra water geloosd zodat het waterpeil daalt en er meer buffer beschikbaar is om het piekmoment op te vangen. Wachten tot wanneer de zware bui zich voordoet, staat immers gelijk met wachten tot het te laat is. Door de traagheid van het watersysteem in de polders zal een ingreep (bvb de 'kraan' volledig openzetten om maximaal af te wateren) slechts na vele uren een effect hebben in het gehele gebied. Doordat het bodemverhang quasi nihil is, wordt waterstroming immers bijna uitsluitend veroorzaakt door peilverschillen. Hierdoor is de stroomsnelheid klein en duurt het lang vooraleer een peilverlaging zich doorzet in een geheel stroomgebied. Om toch zoveel mogelijk te kunnen lozen tijdens natte periodes worden daarom "putten" getrokken in het waterpeil. Enkel bij quasi continue inschakeling van pompen is dit niet noodzakelijk en is er een stabielere peilregime.

Is er een **langdurige natte periode** dan kan in eerste instantie enkel het overtollige water afgevoerd worden en is het niet mogelijk om preventief buffer te creëren voor in geval er zware neerslag op komst is. Is er dus zware neerslag na een langdurige natte periode dan is het veel moeilijker om wateroverlast te voorkomen. Daarom wordt in de winter, die over het algemeen als een langdurige natte periode kan beschouwd worden, het waterpeil lager gehouden.

Niettemin is het mogelijk dat er in de winter gedurende verschillende weken **weinig neerslag** valt. In dit geval wordt er overwogen om het waterpeil te laten stijgen door niet of minder te lozen. De weersvoorspellingen spelen hier echter ook een grote rol bij. Wordt er op korte termijn veel neerslag verwacht, dan zal men er voor kiezen om het peil toch vrij laag te houden zodat voldoende buffer beschikbaar is. Blijft deze neerslag dan uiteindelijk uit dan zullen de waterpeilen dalen. Wordt er echter op korte termijn weinig of geen neerslag verwacht, dan zal men niet of minder lozen zodat het waterpeil hoger is dan gemiddeld in de winter. Is er dan onverwachts toch zware neerslag, dan zal er echter minder buffer beschikbaar zijn om de wateraanvoer op te vangen en zal er mogelijk wateroverlast optreden.

Naast het voorkomen van wateroverlast spelen nog andere factoren een rol bij het huidige peilbeheer in de winter. In functie van de **visstand** is het nodig dat er een voldoende waterdiepte is. Treedt er langdurige vorst op dan kunnen sommige waterlopen in geval van lage waterpeilen over hun volledige diepte dichtvriezen. Andere vriezen oppervlakkig dicht met eronder nog vloeibaar water. In functie van de zuurstofvoorziening voor de vissen die zich onder het ijspakket bevinden, moet het waterpeil dan op het gepaste tijdstip lichtjes naar beneden getrokken worden. Continue opvolging van zowel het waterpeil als de weersomstandigheden en –voorspellingen is noodzakelijk om dit tot een goed einde te brengen.

In de **zomer** staat het peilbeheer hoofdzakelijk in het teken van het voorkomen van **droogte en verzilting**. Daartoe wordt het water zoveel mogelijk opgespaard in de waterlopen en wordt er water aangevoerd uit kanalen of van RWZI's. Niettemin regent het in de zomer soms ook en die neerslag valt vaak met grote intensiteit (**onweersbuien**). Op dat moment moet er voldoende buffer beschikbaar zijn om dit water op te vangen. Toch is het in de zomer niet nodig preventief buffercapaciteit te creëren. Wel dienen de weersvoorspellingen opgevolgd te worden. Te veel opstuwen van water kan er immers voor zorgen dat de buffer tijdelijk niet beschikbaar is. Stuwt men echter minder op en drijft de bui over (wat zeker mogelijk is gezien het lokale karakter van onweersbuien), dan is het mogelijk dat er watertekort optreedt. Deze problemen zijn meestal plaatselijk en zeer tijdelijk.

Tenslotte heeft het peilbeheer ook een grote invloed op de stabiliteit van de oevers. De sterk schommelende waterpeilen en de relatief grote stroomsnelheden benedenstreams bij het snel verlagen van waterpeilen werken oeverafkalving in de hand. Ook de verlaging van het waterpeil tijdens vorstperiodes kan afkalvingsproblemen veroorzaken. Daarnaast zijn de polderwaterlopen vaak ook extra gevoelig voor afkalving omdat er weinig begroeiing is; door de hoge waterpeilen tijdens de groeiperiode april-november is er geen begroeiing op het talud voor het gedeelte tussen het winter- en zomerpeil en tijdens de lage waterpeilen in de winter komt dit onbegroeide gedeelte bloot te staan.

Er moet dus bij het peilbeheer een voortdurende afweging gebeuren van diverse factoren (huidig peil, verwachte neerslag, diverse functies, ...) en op basis hiervan moeten keuzes gemaakt worden. Deze keuzes houden soms risico's in door de onzekerheden in de weersvoorspellingen. Aanwezigheid van pompcapaciteit beperkt deze risico's en laat toe een 'gewaagder' peilbeheer te voeren door minder preventief te lozen.

3.1.2. Aandachtspunten voor een toekomstig peilbeheer

In het voorgaande deel werden de principes besproken waarop het huidige peilbeheer in de polders gebaseerd is. Naast een bespreking van de huidige toestand, kan er echter ook gekeken worden naar de toekomst waarbij de vraag gesteld wordt of er aanpassingen nodig en mogelijk zijn. Het huidige peilbeheer is immers niet overal ideaal. Een verdere verfijning van het peilbeheer/bufferbeheer is mogelijk en vaak wenselijk, ondermeer in functie van een meer multifunctioneel peilbeheer.

3.1.2.1. Naar een meer multifunctioneel peilbeheer

Het huidige nagestreefde peilbeheer is voornamelijk gericht op de beveiliging van woongebieden en de behoeften van de landbouwsector. Vanuit de principes van integraal waterbeheer dient, naast de sociale en economische aspecten, ook het ecologische aspect opgevolgd te worden. Het gevoerde peilbeheer heeft een grote betekenis voor het ecologisch functioneren van waterlopen en dit natuuraspect dient ook de nodige aandacht te krijgen.

Het huidige peil, met een lager winterpeil en een hoger zomerpeil, is vaak nadelig voor het waterbiotoop en de watergebonden ecosystemen. Door het aanhouden van een laag peil vooral tijdens het voorjaar treedt mineralisatie op van het aanwezige veen in de bodem zodat er een voedselrijke bodem ontstaat. Door het verdrogen verdwijnt de waterafhankelijke vegetatie. Bovendien wordt ze vervangen door een armere type van voedselrijke bodems. Enkel de meest concurrentiele plantensoorten kunnen zich handhaven. Door de wisselende waterpeilen is het moeilijk voor oevervegetatie om zich te handhaven. Ook de typische (avi)fauna van waterrijke gebieden zijn daardoor sterk achteruitgegaan. Het momenteel gevoerde peilbeheer heeft lokaal ook een verdrogend effect op de duinen.

Daarom pleit de natuursector voor een meer natuurgericht peilverloop dat kansen biedt voor water- en oevervegetatie en de daarmee samenhangende levensgemeenschappen. Een peilverhoging binnen ecologisch interessante gebieden is in dat opzicht wenselijk met dan vooral een stijging van het winter- en voorjaarswaterpeil. De voorkeur gaat uit naar het nastreven van plas-dras situaties (geen volledig nat gebied dat regelmatig volledig blank staat maar afwisseling tussen vochtige en drogere plekken), ook tijdens de zomer, in grotere eenheden ecologisch waardevolle gebieden.

Ook de Provinciale Visserijcommissie geeft de voorkeur aan voldoende waterdiepte het hele jaar door waarbij vooral een hoger winterpeil van belang is. Tijdens lange vorstperiodes kunnen bij te lage waterstanden de waterlopen namelijk tot op de bodem dichtvriezen met vissterfte tot gevolg.

Een peilverhoging is echter moeilijk te verzoenen met de visie van de landbouwsector en met de belangen van bewoners. Volgende mogelijke oplossingen dienen zich aan:

- differentiatie in waterpeilen naargelang de functie van het gebied: in bepaalde gebieden lage winterpeilen aanhouden in functie van de waterbeheersing en de landbouw, en in andere gebieden hogere winterpeilen aanhouden in functie van ecologische waarde van deze gebieden; men zou kunnen spreken over "landbouwzones" en "natuurzones"; in de "natuurzones", eventueel hydrologisch geïsoleerd, kan dan een afzonderlijk peilbeheer worden uitgevoerd, aangepast aan de behoefte van het gebied; voorwaarden zijn wel dat landbouwers gelegen binnen de "natuurzone" vergoed worden voor eventueel opbrengstverlies en dat de impact op de waterbeheersing buiten de "natuurzone" (door daling buffercapaciteit) verwaarloosbaar is; de grote verwevenheid tussen natuur en landbouw maakt differentiatie in waterpeilen vaak erg moeilijk;
- voorzien van voldoende pompcapaciteit zodat de noodzaak aan preventief waterberging creëren vermindert; hierdoor kan men in de winter en het voorjaar "met een meer gerust gemoed" hogere waterpeilen aanhouden, ook buiten afgebakende "natuurzones"; dit is bijvoorbeeld belangrijk in functie van de visstand, die uiteraard niet kan beperkt worden tot deze natuurzones alleen maar overal in het waterlopenstelsel migratiemogelijkheden en overwinteringsmogelijkheden moet hebben.

Elke peilaanpassing vraagt hoe dan ook een voorzichtige aanpak waarbij alle effecten vooraf bestudeerd dienen te worden.

3.1.2.2. Naar een meer verfijnd peilbeheer

Een voorwaarde om een meer multifunctioneel peilbeheer te realiseren is een meer verfijnd peilbeheer. Ook vele Polders streven naar een grotere differentiatie in het peilbeheer en een meer flexibel, dynamisch peilbeheer om beter te kunnen inspelen op de behoeften naar waterbeheersing toe. Modernisering en eventueel automatisering van de peilbeheersingsinfrastructuur, namelijk de stuwen, rabotten en pompgemalen, is wenselijk, gezien dit een efficiënter en nauwgezetter beheer van de beschikbare buffer in de waterlopen toelaat. Daarnaast laat volautomatische monitoring van de waterpeilen op de grotere waterlopen een pro-actiever en nauwgezetter peilbeheer toe. Automatisering en modernisering vraagt echter veel geld en er moet een voldoende gedetailleerd digitaal terreinmodel (DTM) beschikbaar zijn.

Peilverhoging geeft verder ook het praktische probleem dat alle infrastructuur (bvb. overstorten) is afgestemd op de lagere peilen en bijgevolg systematisch te laag zit om waterpeilverhoging toe te laten.

3.1.3. Besluit

Met deze toelichting hebben we willen aantonen hoe moeilijk het is een multifunctioneel peilbeheer in de polders te voeren. Enerzijds is het watersysteem onderhevig aan permanente invloeden (bvb. weersomstandigheden, wateraanvoer van stroomopwaarts) en wijzigt het daardoor continu waardoor een dynamisch peilbeheer essentieel is. Daarvoor moet men kunnen steunen op goed functionerende, eventueel gemoderniseerde en geautomatiseerde, infrastructuur. Anderzijds moet er aan zeer uiteenlopende behoeften voldaan worden. Integraal waterbeheer impliceert dat er bij het peilbeheer zoveel mogelijk rekening gehouden wordt met de verschillende visies. Deze visies zijn echter vaak moeilijk met elkaar te verzoenen. Vooral betreffende winterpeilen zijn er tegenstrijdige belangen te dienen. In de winter en het voorjaar moet daarom vaak een delicate keuze worden gemaakt tussen lage peilen die de polder moeten behoeden tegen wateroverlast en optimale landbouwuitbating toelaten en hogere peilen voor het behoud en de verbetering van de goede ecologische toestand van de oppervlaktewateren en van de terrestrische ecosystemen afhankelijk van het water.

3.2. Ervaringen uit Vlaanderen en Nederland

3.2.1. Vlaanderen

In **Vlaanderen** is de ervaring met het maken van peilafspraken bijna volledig beperkt tot deze die wordt toegepast bij de uitwerking van **natuurinrichtings-, landinrichtings- of ruilverkavelingsprojecten**.

De natuurinrichtingsprojecten Uitkerkse Polder, Meetkerkse Moeren en Oostends Krekengebied zijn gelegen binnen de kustpolders en voorzien een wijziging van het peilbeheer, vastgelegd in een zekere vorm van peilafspraken. De peilen worden vermeld in het Projectuitvoeringsplan. Dit zijn de peilen waarvoor vergoedingen uitbetaald worden en die de waterbeheerder moet respecteren. Indien wijzigingen gebeuren aan die peilen door het openbaar onderzoek van het Projectuitvoeringsplan, worden de wijzigingen genoteerd in de volgende vergadering van het natuurinrichtingscomité.

In het kader van het landinrichtingsproject "Kom van Lampernisse" werd een wijziging van het peilbeheer doorgevoerd (sinds de winter 2004-2005). Daartoe werd overleg gepleegd tussen het bevoegde polderbestuur (Polder Noordwatering Veurne) en het ruilverkavelingscomité. Het ruilverkavelingscomité heeft de voorstellen tot peilafspraken technisch uitgewerkt en aangepast totdat overeenkomst bereikt werd met het Polderbestuur. De impact op landbouw werd zo klein mogelijk gehouden. De gemaakte peilafspraken werden vastgelegd in een protocol. De Polder staat in voor de handhaving van het afgesproken peil (hele jaar op 2,10 m TAW uitgezonderd gedurende een periode van 14 dagen in het voorjaar wanneer het peil naar beneden kan gebracht worden). Het ruilverkavelingscomité voerde de nodige werken uit en betaalt de vergoedingen aan de getroffen landbouwers. Deze vergoedingen worden jaarlijks vastgesteld. Het project wordt de eerste 10 jaar nauw opgevolgd en bijgestuurd en zal uiteindelijk geëvalueerd worden op ecologische meerwaarde, landschapsimpact en landbouwimpact.

In al deze vermelde gevallen wordt een nieuw streefpeil afgesproken dat in de winter hoger is dan het huidige streefpeil. Vergoedingen worden voorzien voor de landbouwpercelen gelegen binnen de peilverhogingsgebieden.

Ook bij de herinrichting van de Ronselaerebeek werden er peilafspraken gemaakt. Een protocol dat de streefpeilen en de aanslagpeilen van de diverse pompen vastlegt, werd ondertekend door de betrokken Polder (Zwin-Polder), gemeenten en Provincie.

De huidige ervaringen wijzen uit dat er nog veel onduidelijkheid en wantrouwen heerst rond peilbeheer, wat vaak aanleiding geeft tot discussie. Een groot deel daarvan is te wijten aan het gebrek aan een algemeen aanvaard afsprakenkader met betrekking tot peilbeheer (bv. onduidelijkheden in begrippen (terminologie), status, procedure, etc.) en uiteraard ook aan de complexiteit van de materie. Alleen daarom al is het zeer nuttig de principes van het peilbeheer een keer op papier te zetten. Daarnaast zijn ook de afspraken rond vergoedingen vaak een bron van onenigheid. Het is daarom ook goed de twee methodes die door de VLM gehanteerd worden voor de berekening van **opbrengstverliezen** door peilverhogingen te bespreken.

Beide methodes zijn gebaseerd op de relatie tussen grondwaterpeil en de opbrengst. Voor de eerste methode worden de **HELP-tabellen** gebruikt die gebaseerd zijn op de Nederlandse bodemclassificatie. Deze tabellen geven een veeljarig gemiddeld opbrengstverlies als percentage van de opbrengst die bij een "foutloze" bedrijfsvoering op de meest optimale bodemtype-grondwatertrap-combinatie wordt gehaald. Voor de toepassing van deze tabellen in Vlaanderen is echter een omzettingstabel van de Nederlandse naar de Belgische bodemclassificatie en een grondwatermodel noodzakelijk. Bij de tweede methode gebeurt een waardebepaling van de grond op basis van de **Belgische bodemclassificatie**. Er wordt een bodemkaart opgemaakt vóór de peilverhoging en er wordt een bodemkaart opgemaakt zoals die er zou uitzien ná de peilverhoging. Aan de hand van de bodemkaarten kan de bodemgeschiktheid voor een bepaalde teelt vóór en ná de peilverhoging bepaald worden en daaruit kan het opbrengstverlies berekend worden.

Er kan verder ook een onderscheid gemaakt worden tussen de éénmalige vergoeding (zoals gebruikelijk bij natuurinrichtingsprojecten) en de jaarlijkse vergoeding waarbij gedurende een afgesproken periode en in functie van de waargenomen schade op het terrein, jaarlijks schadevergoeding wordt uitbetaald aan eigenaar of pachter. Deze laatste methode wordt gebruikt bij het landinrichtingsproject “Kom van Lampernisse”.

3.2.2. Nederland

Nederland heeft wel reeds uitgebreide ervaring met het opstellen van peilbesluiten. In bijlage is een samenvatting voorzien van de Nederlandse aanpak, gebaseerd op de concrete uitwerking voor het peilgebied Paal¹. Er wordt daar gewerkt in drie stappen. De eerste stap is het berekenen van **optimale peilen** voor het beheersgebied. Deze optimale peilen gelden onder **normale omstandigheden**. Waar nodig wordt het peilbeheer aangepast en worden maatregelen tot aanpassingen van het afwateringsstelsel voorgesteld in een **ontwerppeilbesluit**.

Dat nieuwe peilbesluit wordt vervolgens ook beoordeeld onder **extreme omstandigheden**. Er wordt gekeken waar, bij langdurige regenbuien, knelpunten kunnen optreden en er wordt vanuit de praktijkervaring beslist of deze mogelijke knelpunten inderdaad een probleem vormen.

Tenslotte wordt het nieuwe peilbesluit ook getoetst aan de zogenaamde werknormen, die nationaal zijn vastgelegd en bepalen met welke **frequentie inundatie** toelaatbaar is per gebied, afhankelijk van het grondgebruik in dat gebied.

Concreet wordt in Nederland het resultaat van alle afwegingen vertaald naar een gewenste peilvakindeling met boven- en ondergrenzen van het gewenste oppervlaktewaterregime, gebundeld in een peilenplan. Indien van toepassing dient op basis van ingediende opmerkingen voor een aantal peilvakken een nieuwe afweging plaats te vinden over de hoogte van de boven- en ondergrenzen van het gewenste oppervlaktewaterregime. Het resultaat van de gehele afweging wordt verwerkt tot een **definitief peilbesluit**.

De tweede en derde stap van de aanpak in Nederland zijn op dit moment weinig relevant voor de situatie in Vlaanderen. Testen van een peilbeheer voor extreme omstandigheden gebeurt via modellering en dat is niet direct mogelijk in de polders wegens het ontbreken van de nodige modellen. Verder zijn er ook geen nationale werknormen opgesteld dus de toetsing aan die vastgelegde normen kan ook niet uitgevoerd worden.

Er kan wel rekening gehouden worden met de randvoorwaarden en uitgangspunten die werden toegepast en de Nederlandse manier van werken bij de eerste stap voor het beoordelen van het huidige peilbeheer.

¹ Bemalingsgebied in het beheersgebied van waterschap Zeeuws Vlaanderen.

Als randvoorwaarden wordt er rekening gehouden met enerzijds het relevante beleidskader op het vlak van natuur, ruimtelijke ordening en water en anderzijds de functie-eisen voor de functies landbouw, natuur en bebouwing (drooglegging¹ voor landbouw en bebouwing en standplaatsfactoren voor natuur). De droogleggingseisen voor de landbouw worden per grondsoort vastgelegd (bv. 90 cm onder maaiveld voor plaat- en zandgronden en 120 cm onder maaiveld voor schorgronden) maar er wordt geen onderscheid gemaakt in verschillende teelten.

De uitgangspunten die men stelt, zijn:

- de winterpeilen worden vastgesteld bij halve maatgevende afvoer (5 mm/etm);
- er mag geen toename van de natschade optreden;
- de zomerpeilen worden vastgesteld bij peilen in rust;
- 10% van het oppervlak per peilgebied mag een geringere drooglegging dan de droogleggingseis hebben.

De voorgestelde peilen zijn gebaseerd op de toetsing van de huidige peilen, de op grond van de normpeil berekende optimale peilen (afhankelijk van droogleggingseis en grondgebruik) en praktische aspecten zoals ervaring uit de praktijk en technische haalbaarheid. De peilen worden voorgesteld als stuwpeilen en worden aan de benedenstroomse zijde van de peilgebieden ingesteld. De winterpeilen zijn richtinggevend voor een gemiddelde afvoersituatie (bij neerslagoverschot) en zijn onder normale, gemiddelde omstandigheden de ondergrens van de in te stellen peilen. De zomerpeilen zijn richtinggevend voor normale, gemiddelde situaties met een neerslagtekort. De overgang van winterpeil naar zomerpeil zal trapsgewijs plaatsvinden in de periode maart-april. De overgang van zomerpeil naar winterpeil zal eveneens trapsgewijs plaatsvinden, maar dan in de periode september-oktober. Met de overgang zal flexibel worden omgegaan, rekening houdend met klimatologische omstandigheden in relatie tot de uit te voeren groundbewerking.

Toch moet erop gewezen worden dat de situatie in Nederland niet helemaal te vergelijken is met de situatie in Vlaanderen. Nederland beschikt over meer buffercapaciteit (10 ha water/100ha grond tov 1 ha water/100 ha grond in Vlaanderen) en over meer pompcapaciteit. De afwatering gebeurt vrijwel volledig met pompen. Op die manier is het makkelijker om eisen aan peilen te stellen.

3.3. Voorstellen

3.3.1. Uitgangspunten

Naast de bruikbare ideeën die uit de Nederlandse ervaringen gefilterd kunnen worden, dienen, voor het maken van peilafspraken in de kustpolders, de doelstellingen en beginselen uit het Decreet Integraal Waterbeleid gevolgd te worden. Daaruit volgen o.a. volgende uitgangspunten:

- de risico's op overstromingen die de veiligheid aantasten worden teruggedrongen;
- het zoveel mogelijk behouden en herstellen van de natuurlijke werking² van de watersystemen;

¹ Drooglegging = diepte grondwatertafel

² Wat voor discussie vatbaar is in poldergebieden

- verdroging voorkomen, beperken of ongedaan maken;
- zoveel mogelijk ruimte bieden aan water;
- de integrale afweging van de diverse functies binnen een watersysteem, evenals het onderlinge verband tussen de verschillende functies van het watersysteem;
- het preventiebeginsel op grond waarvan moet worden opgetreden om schadelijke effecten te voorkomen, veeleer dan die achteraf te moeten herstellen;
- het vergoeden van schade.

Ook de vijf krachtlijnen zoals vastgesteld in de waterbeleidsnota van de huidige Minister van Leefmilieu zijn uitgangspunten:

- veiligheidsrisico's bij wateroverlast terugdringen en watertekort voorkomen of beperken;
- de vitale rol die water in de economie en de samenleving speelt, versterken;
- de waterkwaliteit verbeteren;
- duurzaam en efficiënt gebruiken van water;
- een meer geïntegreerd waterbeleid.

3.3.2. Afsprakenkader met betrekking tot waterpeilen

Belangrijke elementen waarover duidelijke afspraken moeten worden gemaakt zijn de volgende:

- stuwpeilen of streefpeilen;
- één peil of bovengrens en benedengrens;
- peilen in normale en extreme omstandigheden;
- seizoenale peilverschillen;
- vergoeding van schade bij belangrijke wijzigingen in het peilbeheer in functie van natuurwaarden.

3.3.2.1. Streefpeilen of stuwpeilen?

Een **streefpeil** is het gemiddelde dagpeil dat wordt vooropgesteld voor het gehele gebied waarop het peilbeheer van toepassing is. Dit peil wordt vastgelegd voor een bepaald punt op een waterloop dat representatief is voor het gehele betrokken gebied. Dit punt kan opwaarts in het gebied liggen of aan de uitwatering. Opwaarts zijn er minder peilschommelingen zodat het meestal eenvoudiger is daar een streefpeil voorop te stellen en na te leven. Door de complexiteit van het peilbeheer in de polders is het echter onmogelijk het streefpeil dag in dag uit te handhaven. In realiteit zal het peil soms hoger en soms lager dan het streefpeil zijn. Het vastleggen van een streefpeil wekt de illusie dat de peilen perfect beheersbaar zijn, terwijl de realiteit anders is. Dit leidt soms tot onbegrip en zelfs conflicten met betrokken partijen.

Een **stuwpeil** is het peil waarop een stuw wordt ingesteld, bvb. door het bijplaatsen of wegnemen van schotbalken of het optrekken of naar beneden laten van klepstuwen, al dan niet automatisch. Stuwpeilen geven een betere overeenstemming met de realiteit omdat ze het effectieve peil ter hoogte van een stuw geven. Ter hoogte van pompgebieden is er geen sprake van stuwpeilen gezien de pomp hier het peil bepaalt en niet een stuw. In dit geval spreekt men van aan- en afslagpeilen van de pomp. Ook aan uitwateringspunten geregeld door middel van sluizen (en zonder stuwen) is er geen sprake van stuwpeilen.

VOORSTEL: Voor de keuze tussen streefpeilen en stuwpeilen is het noodzakelijk een onderscheid te maken tussen de verschillende afwateringsmogelijkheden in peilgebieden.

- **Peilgebied waar de afwatering uitsluitend getijgebonden gebeurt:**
In deze situatie kan gekozen worden voor het gebruik van een streefpeil. Belangrijk is om een referentiepunt af te spreken waar dit streefpeil geldt en eventueel gecontroleerd kan worden door metingen. Omdat een streefpeil beschouwd wordt als een gemiddeld dagpeil dat representatief is voor het gehele peilgebied is het weinig zinvol om dit punt aan de monding te kiezen. Het waterpeil wordt er immers sterk beïnvloed door de getijgebonden lozingen en fluctueert daarom zeer sterk. Het heeft ook weinig zin het meest stroomopwaartse punt te kiezen omdat de peilen in de rest van het gebied steeds lager zullen liggen en zo geen juist beeld van het waterpeil in het peilgebied wordt gegeven. Het streefpeil wordt dus vastgelegd voor een referentiepunt voldoende stroomopwaarts op de hoofdwaterloop van het peilgebied. De peilen op de overige waterlopen in het gebied kunnen afwijken van het streefpeil, nl. hoger of lager naargelang de afstand stroomopwaarts of stroomafwaarts van het referentiepunt.
- **Peilgebied waar de getijgebonden afwatering ondersteund wordt met pompen** (vaste noodpompen):
In deze situatie kan eveneens gekozen worden voor het gebruik van een streefpeil (idem situatie 1). Het is dan opnieuw zeer belangrijk dat het referentiepunt waar het streefpeil wordt ingesteld, voldoende stroomopwaarts gekozen wordt om te vermijden dat de peilschommelingen aan de pomp het streefpeil teveel beïnvloeden. Daarnaast dienen aan- en afslagpeilen voor de noodpomp(en) afgesproken en ingesteld te worden op een zodanige wijze dat deze pompen in noodgevallen in werking treden en op die manier het streefpeil helpen realiseren.
- **Peilgebied waar de afwatering volledig beheerst wordt door bemaling** (vast pompgebied):
In deze situatie is het nodig de aan- en afslagpeilen van het pompgebied te kiezen in functie van het gewenste streefpeil voor het gebied. Eventueel kan het streefpeil aan de pomp vastgelegd worden. De pomp dient beschouwd te worden als een middel om het streefpeil te realiseren.
- **Gebied dat hydrologisch geïsoleerd is** (dmv stuwen die winter én zomer omhoog staan):
In deze situatie moeten stuwpeilen gehanteerd worden. Op die manier wordt een minimumpeil in het gebied gegarandeerd. De stuwpeilen kunnen aangepast worden in functie van het streefpeil voor het gebied.

Stuwen die enkel gebruikt worden tijdens de zomer om de bevoeiing van een gebied te regelen, worden ingesteld op een stuwpeil dat gekozen wordt in functie van de bevoeiing. Ook dit stuwpeil kan vastgelegd worden maar dan enkel voor de zomerperiode (zie verder).

Als gekozen wordt voor het gebruik van streefpeilen is het nodig deze streefpeilen op te volgen en te controleren aan de hand van periodieke metingen. De nodige apparatuur dient daarvoor voorzien te worden ter hoogte van het referentiepunt.

3.3.2.2. Eén peil of boven- en ondergrens?

Eén peil vastleggen biedt het voordeel van de eenvoud. In gevallen waarbij de situatie inderdaad eenvoudig is (bijvoorbeeld aan stuwen die de hele winter of zomer op het zelfde niveau staan) kan het nuttig zijn om één stuwpeil (of eventueel streefpeil) vast te leggen voor de hele winter of zomer. In de realiteit is de situatie meestal complexer en sterk afhankelijk van ondermeer de weersomstandigheden. Dit is zeker het geval bij grotere peilgebieden. In dit geval is het nuttig om een minimum- en maximumpeil vast te leggen zodat er een bandbreedte bestaat waartussen het peil (stuwpeil of streefpeil) mag variëren.

Peilen moeten afgesproken worden **in functie van de beheersbaarheid**. Hoe meer middelen beschikbaar zijn en hoe beter beheersbaar de peilen dus zijn, hoe hoger het streefpeil kan zijn en hoe nauwer de bandbreedte. Als deze middelen echter niet beschikbaar zijn, moet het streefpeil wel lager gehouden worden en/of is er een bredere bandbreedte nodig.

VOORSTEL: Er kan opnieuw een onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende afwateringsmogelijkheden in peilgebieden.

- **Peilgebied waar de afwatering uitsluitend getijgebonden gebeurt:**
In deze situatie is het interessant te werken met een bandbreedte waarbij enerzijds een minimumpeil gegarandeerd wordt en anderzijds een maximumpeil afgesproken wordt dat absoluut niet overschreden mag worden (alarmpeil). Deze bandbreedte vormt dan het streefpeil.
- **Peilgebied waar de getijgebonden afwatering ondersteund wordt met pompen** (vaste noodpompen):
In deze situatie kan eveneens met een bandbreedte gewerkt worden waarbij minimum- en maximumpeil vastgelegd worden. Het maximumpeil zal dan het aan- en afslagpeil van de noodpomp(en) mee bepalen.
- **Peilgebied waar de afwatering volledig beheerst wordt door bemaling** (vast pompgemaal):
In deze situatie is het vastleggen van een bandbreedte niet nodig. Het aan- en afslagpeil van het pompgemaal beheersen het peil in het gebied.
- **Gebied dat hydrologisch geïsoleerd is** (dmv stuwen die winter én zomer omhoog staan):
In deze situatie is het vastleggen van een bandbreedte niet nodig.

3.3.2.3. Peilen in normale en extreme omstandigheden

Er kunnen **algemeen geldende peilen** vastgelegd worden die binnen de winter/zomer in alle omstandigheden worden nageleefd. Dit bevordert de eenvoud van de peilafspraken, maar niet de representativiteit voor de realiteit. **Onderscheid tussen peilen in normale en extreme omstandigheden** is over het algemeen wenselijk. Dan moet wel goed gedefinieerd worden wat hieronder verstaan wordt. Normale omstandigheden zijn situaties waarbij er geen extreme neerslag of droogte optreedt en het peilbeheer de 'doordeweekse' gang van zaken volgt. Bij extreme omstandigheden is er echter een sterk afwijkend peilbeheer (maximaal lozen of maximaal water opsparen) om calamiteiten te voorkomen (zie 3.1.1.2 Actief peilbeheer – probleemsituaties). Dit betekent dat:

- In geval er met een **bandbreedte aan peilen** wordt gewerkt, de bandbreedte waarbinnen de peilen in normale omstandigheden mogen fluctueren heel wat smaller is dan als er geen onderscheid wordt gemaakt. In extreme omstandigheden is de bandbreedte daarentegen dan weer breder.
- In geval er met **één peil** wordt gewerkt, het onderscheid tussen normale en extreme omstandigheden de mogelijkheid biedt om in extreme omstandigheden af te wijken van het ene peil dat voor in normale omstandigheden is vastgelegd.

VOORSTEL: Peilen kunnen vastgelegd worden als geldende onder normale omstandigheden. In extreme omstandigheden bestaat de vrijheid om afwijkend te handelen om de veiligheid in het gebied te garanderen. Dit bevat ook de mogelijkheid om te anticiperen op verwachte extreme weersomstandigheden. Het zou nuttig zijn, niet in het minst ten behoeve van het scheppen van duidelijkheid naar derden, dat duidelijk gedefinieerd wordt wat onder extreme omstandigheden verstaan wordt. Dit kan het best gebiedsspecifiek gebeuren. Indien het niet mogelijk is extreme omstandigheden te definiëren kunnen de factoren beschreven worden die aanleiding geven tot extreme omstandigheden, zoals neerslag, wind, tij, seizoen,... Vastleggen van peilen voor extreme omstandigheden is niet noodzakelijk.

3.3.2.4. Voor welke periodes worden peilen vastgelegd?

Over het algemeen wordt in de zomer een hoger peil aangehouden dan in de winter. Plaatselijk kan van dit principe afgeweken worden in functie van de ontwikkeling van natuurwaarden. De bedoelde periodes kunnen vastgelegd worden, met tussen zomer en winter een overgangperiode. Het precieze tijdstip waarop de overgang gebeurt, hangt af van de weersomstandigheden, en zal daarom verschillen van jaar tot jaar.

VOORSTEL: Twee mogelijke indelingen voor periodes zijn:

▪ Winterperiode:	november-februari	december-februari
▪ Zomerperiode:	mei-augustus	mei-september
▪ Overgang winter-zomer:	maart-april	maart-april
▪ Overgang zomer-winter:	september-oktober	oktober-november

Vastleggen van de periodes is enkel richtinggevend. De precieze overgang dient jaar per jaar te worden bekeken in functie van de weersomstandigheden.

3.3.2.5. Principe van bepaling van schade en vergoedingensysteem

Bij de aanpassing van het huidige peilbeheer kan men ertoe komen in bepaalde gebieden een peilverhoging in te stellen. Dit kan voor landbouwbedrijven een opbrengstverlies veroorzaken waarvoor een schadevergoeding betaald moet worden. De gangbare methoden om opbrengstverlies te berekenen, werden besproken in paragraaf 3.2.1. Er dient een keuze gemaakt te worden betreffende het toe te passen **vergoedingensysteem**. Dit dient in overleg met de landbouwsector te gebeuren. Het systeem zoals toegepast bij het landinrichtingsproject "Kom van Lampernisse" (zie 3.2.1.) is zeer interessant maar is enkel haalbaar in beperkte, geïsoleerde gebieden. Uitbetaling van de schadevergoeding dient te gebeuren door de initiatiefnemer van de peilverhoging.

Belangrijk in deze bespreking is ook het vastleggen van de **referentietoestand** die beschouwd wordt voor het toekennen van vergoedingen. Als referentietoestand zou men bijvoorbeeld de huidige toestand (vóór peilwijziging) kunnen beschouwen. Het is echter in principe ook mogelijk een andere situatie als referentie te nemen.

Bijlage

N-Peilbesluit-Aanpak in Nederland